

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА
ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ**

Вісник аграрної науки Причорномор'я

Науково-теоретичний фаховий журнал

Видається Миколаївським державним аграрним університетом

Випуск № 3 (67)

2012 р.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 63(072):631.8

**ЧИ ПОТРІБНІ АГРАРНІЙ СФЕРІ
АПК УКРАЇНИ ВІДПОВІДНІ РИНКИ
ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ?**

І.І. Червен, доктор економічних наук, професор

М.І. Кареба, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

У статті висвітлено ретроспективу і сучасний стан розвитку основних ринків виробничих ресурсів в Україні, існуючі тут проблеми. Запропоновано дійові заходи щодо їх усунення.

Ключові слова: *техніка, праця, земля, ринок, безробіття, трактори, комбайни.*

Головними видами виробничих ресурсів будь-якого аграрного формування є земля, технічні засоби і робоча сила. Для забезпечення ж ефективного їх формування та використання, як доводить практика розвинених країн світу, необхідно належним чином розвивати їх ринки.

Вихідним і водночас – головним видом виробничих ресурсів кожного аграрного формування є земля. Однак, слід визнати, що транзакції на ринку сільськогосподарських земель не завжди є прозорими і тому потребують удосконалення. Формування ринку сільськогосподарських земель є одним з найбільш суперечливих і конфліктних питань сучасного розвитку нашої країни.

Проблемами, пов'язаними з формуванням і функціонуванням ринку сільськогосподарських земель у нашій країні, займаються В.Г. Андрійчук, Ю. Білик, П.І. Гайдуцький, О.І. Гуторов, А.С. Даниленко, Б.М. Данилишин, А.С. Данькевич, М.Я. Дем'яненко, В.М. Заяц, М.В. Зубець, І.І. Лукінов, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, В.М. Трегобчук, А.М. Третяк, М.М. Федоров, В.В. Юрчишин та інші. Однак незважаючи на це далеко на всі виникаючі при цьому питання є до кінця вивченими. Насамперед це стосується визначення доцільності (або недоцільності) ринку аграрних земель.

Започаткування земельного ринку в Україні вимагає запровадження низки законодавчих документів, головними з яких є Закони України «Про ринок земель» і «Про Державний земельний кадастр». Закон №8077 «Про Державний земельний кадастр» був прийнятий парламентом 7 липня 2011 року та вступив в силу з 1 січня 2012 року за винятком деяких положень [1].

У проекті Закону України «Про ринок земель» встановлено максимальну площу земельної ділянки, яка може перебувати у власності однієї людини. Наприклад, для зони Степу така норма становитиме 2,1 тис. га. У разі успадкування землі загальна площа ділянок може перевищувати цей граничний розмір.

На нашу думку, земельна реформа в Україні повинна передбачати не продаж землі, а об'єктивну оцінку основного активу сільськогосподарських підприємств та визначення реальних розмірів власного капіталу. Включення землі в ринковий обіг насамперед має сприяти удосконаленню форм господарювання, методології і методики ціноутворення на землю, економічного механізму господарювання, залученню інвестицій через іпотеку землі та міжгалузевого регулювання розвитку економіки. Обов'язковою умовою продажу кожної земельної ділянки з відміною мораторію має бути наявність агрохімічного паспорта по ній, виготовленого на основі відповідного агрохімічного обстеження, проведеного спеціалізованою науковою установою.

Одним із найголовніших аргументів на користь запровадження ринку землі є залучення кредитних ресурсів під

заставу земель. У той же час ми вважаємо, що відміна мораторію на продаж земель поки що недоцільна, оскільки ринок землі нині цікавить більшість людей лише через можливість для спекуляції. У сучасних умовах слід здійснювати дійові заходи щодо ефективного розвитку оренди. При цьому доцільно законодавчо передбачити мінімальний строк оренди земель не менше, ніж 10 років, оскільки тільки тоді орендарі будуть піклуватися про збереження ґрунтів, побудову елеваторів та необхідних їм інфраструктурних формувань.

В Україні необхідно відповідний Закон «Про ринок земель», створити потрібну його інфраструктуру, насамперед – Державний земельний банк і Державний фонд земель. Саме через Земельний банк має здійснюватися державна регуляторна політика у сфері ринку земель.

Відповідні земельні банки має багато країн світу. Наприклад, у Нідерландах Земельний банк створений як інструмент регулювання земельних відносин на землях державної власності. Земельний банк Данії зосередив увагу на поліпшенні структури фермерських господарств. Цікавий досвід функціонування Іспанського земельного банку БанТеГал, створеного у 2007 році для сприяння мобільності земельних ресурсів у регіоні Галісія. Основною формою діяльності банку є завдання земельних ділянок в оренду, зберігаючи набутий фонд земельних ресурсів [2]. У Німеччині право іпотеки регулюється Цивільним кодексом, суть якого зводиться до того, що гранична вартість застави становить 50-80% від вартості земельної ділянки [3].

В Україні доцільно створити єдину систему реєстрації земельних ділянок та об'єктів нерухомості, як це вже робиться в розвинених країнах світу. З метою перетворення земельного ринку в одне з основних джерел залучення в сільське господарство фінансових ресурсів в Україні необхідно розробити відповідний нормативно-правовий інструментарій. Крім того, доцільно законодавчо запровадити антиспекулятивні механізми, заборонити тіньові схеми відчуження ділянок сільгоспземель, без чого практично неможливо запобігти монополії на ринку землі.

Не менш важливою, ніж земля, для сільськогосподарських підприємств складовою їх ресурсного потенціалу є технічні засоби. Інформацію про те, як змінювалася в 2000-2011 рр. кількість основних видів останніх – тракторів і зернозбиральних комбайнів в нашій країні зосереджено в табл. 1.

Таблиця 1

**Парк тракторів і зернозбиральних комбайнів
сільськогосподарських підприємств, тис. шт. ***

Роки	Трактори	Зернозбиральні комбайни
2000	319	65
2005	217	47
2006	201	44
2007	187	41
2008	177	39
2009	169	38
2010	151	33
2011	147	32
2011 р у % до 2000 р.	46,1	49,2

* Статистичний збірник «Україна у цифрах у 2011 році»

Як бачимо, кількість наявних досліджуваних нами технічних засобів в динаміці за аналізовані роки поступово зменшується. При цьому по тракторах вона скоротилася у 2,2 раза, а по зернозбиральних комбайнах в 2 рази. А це, звичайно, призводить до досить суттєвої їх нестачі.

До того ж слід вказати, що далеко не вся наявна у сільськогосподарських підприємствах техніка знаходиться у справному стані. Зокрема, на 20.01.2012 р. в останніх були справними 171,1 тис. тракторів (готовність 94%). Зрозуміло, що в цих умовах ринок сільськогосподарської техніки в нашій країні є вкрай необхідним.

Ураховуючи, що у сучасних кризових умовах наша країна практично не здатна вкласти у розвиток власного машинобудування відповідні кошти, розвиток ринку техніки має відбуватися в таких напрямках: налагодження на власних машинобудівних заводах масового виробництва лише

тієї техніки, яка відповідає сучасним вимогам агровиробництва країн – членів СОТ; створення на базі вітчизняних потужностей спільних підприємств по випуску сільгоспмашин, які не поступаються за своїми технічними характеристиками зразкам аналогічної техніки країн далекого зарубіжжя, але є нижчими за ціною; налагодження капітально відновлюваного ремонту технічних засобів; провадження дії програм, що стосуються компенсації вартості придбаної техніки та вітчизняних технічних засобів за фінансовим лізингом.

Техніка, що вироблятиметься спільними підприємствами, для українських аграріїв буде набагато дешевшою від імпортних аналогів за рахунок відсутності в структурі вартості **20%** ввізного ПДВ, **10%** митного збору, а також за рахунок дешевших порівняно із зарубіжними людських, технічних та енергетичних ресурсів [4]. Ми згодні з пропозицією вчених стосовно дозволу покупцю техніки сплатити лише **20-30%** її вартості, а решту оплати роботи протягом **3-5** років, тобто вже виробляючи продукцію придбаною технікою.

Держава має сприяти формуванню і функціонуванню ринку раніше використаної техніки. Насамперед необхідно прийняти нормативно-правові акти, які забезпечать правову базу для повторного використання сільськогосподарської техніки, організації її купівлі-продажу, відновлення і реалізації частково зношених машин, а також опрацювання і реалізації державної політики розвитку системи відновлення та реалізації уживаних машин, вузлів, агрегатів і запасних частин. Важливою частиною формування інфраструктури ринку техніки є інформованість його учасників стосовно якості та характеристик конкретних марок сільгоспмашин.

Як вже вказувалося вище, дуже важливим виробничим ресурсом будь-якого підприємства і об'єднання є робоча сила. Слід визнати, що останніми роками в Україні склалася негативна тенденція до зростання безробіття. Основними причинами цього є: закриття багатьох підприємств і закладів у селах; розлад значної частини великих сільськогосподарських підприємств і різке погіршення їх матеріально-технічної бази; сезонність сільськогосподарського виробництва; затримка з

видачею заробітної і орендної плати; втрата працівниками кваліфікації у зв'язку з тривалим безробіттям; погіршення умов праці тощо.

Проблемою розвитку ринку праці займаються українські вчені В. Гейц, О. Катигрובה, П. Мазурко, А. Малиновський, М. Махема, В. Осецький, О. Попович, П. Саблук, А. Чухно та ін. Проте існуючі підходи до впливу інституційних факторів потребують подальшого вивчення.

Проведені нами дослідження свідчать, що найвищі рівні безробіття у Миколаївській області склалися в **2000** і **2005** рр., а найнижчі в **2010** році. Порівнюючи ж **2011** рік з **2000** роком, бачимо, що стан справ із забезпеченням зайнятості населення покращився. А це свідчить про здійснювану на ринку праці на Миколаївщині певну роботу, яку в подальшому теж слід продовжувати. Необхідно визнати, що ринок праці, який сформувався в області, поки що є висококризовим.

Однак слід визнати, що в умовах наявності в Україні надлишку робочої сили говорити про забезпечення повної зайнятості працівників і ліквідації безробіття поки що рано. Надмірна пропозиція робочої сили загострює конкуренцію на ринку праці.

Необхідно вказати, що значна частина ринку праці нині перебуває в «тіні» і має цілу низку негативних наслідків, серед яких: зменшення податків з доходів фізичних осіб та на додачу вартість, а також обсягів страхових внесків до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування. Ми підтримуємо думку В.О. Алексєєвої і О.Ю. Коваленко [5] стосовно того, що для вирішення проблеми детінізації ринку праці слід рухатися за такими напрямками: покращення умов ведення малого та середнього бізнесу; зменшення навантаження на оплату праці податками та страховими внесками; посилення зв'язку між фактично сплаченими страховими внесками та розміром пенсійного забезпечення, а також відповідальності за ухилення від сплати податків; підвищення якості соціальних послуг.

Держава має здійснити докорінні інституційні зміни на ринку аграрної праці, провідну роль серед яких мають відігравати: покращення якості робочої сили (її мобільності і про-

фесійного рівня), що сприятиме зниженню рівня безробіття; активізація інноваційних процесів реформування системи оплати праці (із задіянням відповідних джерел, збільшенням частки оплати праці у собівартості вироблюваної продукції і зниженням питомої ваги податків) і досягнення високого рівня соціального забезпечення працівників; створення нових робочих місць.

Таким чином, виходячи з вище викладеного, можна стверджувати, що в Україні потрібні і земельний ринок, і ринок технічних засобів, і ринок праці, які доцільно ефективно розвивати. Основними принципами їх функціонування мають бути ощадливість, конкуренція, захист інтересів споживачів і товаровиробників.

Література:

1. Газета «День» [Електронний ресурс]. — 4.08.2011 — №136. — Режим доступу к ресурсу: <http://www.day.kiev.ua /3017365>
2. Шафранська Л. Консолідація земельних ресурсів та земельні банки. Чим обґрунтовується доцільність їх функціонування? / Л. Шафранська // Землевпорядний вісник. — 2010. — №11. — С. 19.
3. Шульга О.А. Стратегічні напрями розвитку ринку сільськогосподарської техніки в Україні / О.А. Шульга // Економіка АПК. — 2011. — №9. — С. 95—102
4. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності / О.Г. Шпикуляк, С.О. Тивончук, С.В. Тивончук, О.М. Супрун // Економіка АПК. — 2011. — №12. — С. 109, 116.
5. Алексеева В.О. Детінізація економіки України у контексті економічних реформ / В.О. Алексеева, О.Ю. Коваленко // Тенденції економічного розвитку країн : збірник наукових праць. — Миколаїв : МНУ, 2012. — Випуск 1. — С. 9—11.